

כלניות בשדות דם: הדיוויזיה השישית המוטסת בארץ-ישראל, 1945-1948

אין זה קל, דָּרָךְ שְׁצַף הַבּוֹ וְהַכִּי,
בְּבֹא-פֶתַח בְּרִיטַנְיָה לְטָרַח בְּלִיל,
וְלִשׁוֹב מְקַלֵּל וְנִשְׁוֹךְ וְסִטּוֹר-לְחִי
וְלִזְכֹּר שֶׁהִיָּה זֶה צוּ מְלֶךְ וְאֵל...

"לא, סר. אין לקנא בתל הליבור..."
סחה לונדון. "לא! אין הוא תל-מכונה."
זה נכון. זה נכון, סר. אין איש מקנא בו...
ובכלל הקנאה היא מדה מגנה.¹

ה'כלניות', חיילי הדיוויזיה המוטסת השישית בצבא הבריטי, נחשבו כחיילים השנואים ביותר על היישוב היהודי בארץ-ישראל בשלהי תקופת המנדט הבריטי.² הלוחמים הנבחרים, לוחמי עוצבת

חלק ממחקר נרחב שנערך במוסד הרצל באוניברסיטת חיפה על התפתחות כוח המגן העברי. תודתי לפרופסור יואב גלבר, ראש מוסד הרצל, על סיועו במחקר זה.

- 1 נ' אלתרמן, 'אסור לקנא', הטור השביעי, א, תל-אביב תשל"ג, עמ' 80-81. השיר נתפרסם לראשונה בו' בכסלו תש"ו (29 בנובמבר 1946) מעל דפי העיתון 'דבר'.
- 2 ראה למשל דברי ג'ון טילט, מפקד פלוגה בדיוויזיה המוטסת השישית, המצוטטים אצל ה' לזר, המנדטורים: ארץ-ישראל 1940-1948, ירושלים תש"ן, עמ' 23.

הסער, שמילאו תפקיד חשוב בקרבות ההכרעה באירופה במלחמת העולם השנייה, הובאו ארצה במיוחד על מנת למנוע את כניסתם הבלתי לגאלית של היהודים ניצולי השואה שניסו לפרוץ את ההסגר שכוננה ממשלת הלייבור בראשותם של קלמנט אטלי וארנסט בוויין. במציאות הפוליטית שלאחר מלחמת העולם השנייה המשיכה ממשלה זו לקיים את מדיניות ה'ספר הלבן' של שר המושבות הבריטי מלקולם מקדונלד ממאי 1939.

במאמר זה נבחן את מעורבותה של הדיוויזיה המוטסת השישית ואת דרכי פעולתה בהשלטת המדיניות הבריטית בארץ-ישראל מסתיו 1945 ועד לעזיבת הבריטים את הארץ באביב 1948. כמו כן נדון במאמר באיזו מידה באו לידי ביטוי הגיסיון המבצעי והמעורבות הקרבית של הדיוויזיה המוטסת במדיניות הביטחון השוטף בארץ-ישראל בשלהי תקופת המנדט. פן נוסף הוא התנהגותם ותפיסת עולמם של מפקדים ולוחמים מן הדיוויזיה, דרכי פעולה והשקפות שנתגבשו כפועל יוצא ממעורבותם המבצעית בארץ ומאבקם ביישוב היהודי המאורגן ובארגוני המחתרת (בעיקר ארגוני האצ"ל והלח"י) להשלטת מדיניות ממשלת בריטניה בארץ-ישראל.

בקיץ 1945, מתוך שיקולים כלכליים ועל רקע הערכת הקבינט בדבר חוסר הנחיצות בכוחות מוצנחים וביחידות חיל רגלים נבחרות בצבא הבריטי לאחר תום מלחמת העולם השנייה, החליט המטה הכללי האימפריאלי לפזר את אחת משתי הדיוויזיות המוטסות שפעלו בצבא הבריטי באותה העת. כך פוזרה הדיוויזיה המוטסת הראשונה, ותיקת קרבות מלחמת העולם השנייה באירופה, שאנשיה לחמו בן השאר בשדה הקטל בארנהיים, במהלך מבצע 'גן השוק' (Garden Market) בספטמבר 1944.³ בסתיו 1945 נשלחה למזרח התיכון הדיוויזיה המוטסת השישית, עוצבת עילית שהיתה כוח משימה מרכזי במחנה בעלות הברית בנחיתה בנורמנדי ובקרבות בפלנדריה, במהלך מבצע 'אדון עליון' (Overlord) ביוני 1944. הדיוויזיה המוטסת השישית נועדה לשמש בזירת המזרח התיכון כוח להתערבות מהירה של הפיקוד הצבאי הבריטי. על כוחות הדיוויזיה הוטל לאבטח את הנתיבים האסטרטגיים העוברים באזור שבין בריטניה למושבותיה, בעיקר את גזרת תעלת סואץ. יחידות הדיוויזיה, שהגיעו לאזור בספטמבר 1945, התרכזו במספר מחנות ברצועת עזה והחלו באימונים לקראת משימות הביטחון השוטף במרחב.

מיד עם תום מלחמת העולם השנייה עלתה החשיבות האסטרטגית שבריטניה ייחסה לארץ-ישראל. זאת בעיקר לאור האפשרות שיהיה צורך לפנות את מרבית חיל המצב הבריטי ממצרים. במישור ההצהרתי דבקו אמנם מנהיגי הלייבור וראשי הממשלה בכונתם לפרק את האימפריה, אך במישור המעשי ניסתה גם ממשלה זו לעדכן את התפיסה בדבר האמצעים העדיפים להשגת המטרות האסטרטגיות המסורתיות. ממשלת הלייבור ובעיקר שר החוץ בוויין לא שינו את התפיסה הכללית באשר לחשיבות המזרח התיכון ולחשיבות ארץ-ישראל במערך ההגנה האימפריאלי – כטריטוריה שבה עברו דרכי הים, האוויר והיבשה העיקריות להודו ולאסיה, כטריטוריה שאפשרה הגנה על אגפי

3 לדיון נרחב בפעילות הכוחות המוצנחים הבריטיים בתקופת מלחמת העולם השנייה ראה למשל: P. Harcherode, *Para: Fifty Years of the Parachute Regiment*, London 1993, pp. 58-124; ק' ריאן, גשר אחד רחוק מדי, תל-אביב תשל"ט. ספר זה דן בהרחבה במבצע 'גן השוק'.

אירופה ואפריקה, כאזור נוח למיקום מחנות צבא בריטיים גדולים וכמוצא לצינורות נפט שישלח לאירופה; והם עוד הוסיפו למערכת שיקולים זו בעד המשך הנוכחות הבריטית במרחב ובעיקר בארץ-ישראל גם את האיום הסובייטי. בהקשר זה הובלטה האפשרות של השתלטות סובייטית לכיוון תעלת סואץ ומקורות הנפט העשירים בעיראק, באירן ובחצי האי ערב, ללא כל תגובת נגד של כוחות בריטיים או מערביים.⁴

שאלת ביטחון הפנים בארץ-ישראל תפסה מקום מרכזי בשיקולים האסטרטגיים של הפיקוד הבריטי לאחר סיום מלחמת העולם השנייה. שיקולים אלו גובשו על רקע החשש כי האקטיוויסטים במחנה הצינוי יארגנו בסתיו 1945 הפגנת כוח אנטי בריטית, לאחר שיתברר כי ממשלת הלייבור בראשות אטלי ובווין ממשיכה במדיניות האנטי ציונית של הספר הלבן ממאי 1939, מדיניות שהמפלגה הבטיחה לשנות בהיותה באופוזיציה בתקופת מלחמת העולם השנייה.

הפיקוד הבריטי חשש כי המהומות שתפרוצנה והפגיעה בסדר הציבורי בארץ-ישראל יערערו את מערכת ההגנה והאיוון האסטרטגי הנחוצים להגנת האזור.⁵ בשל הערכה זו הועתקה הדיוויזיה המוטסת השישית ממשמתה הראשונית לשמש כוח התערבות אסטרטגית (task force) כנגד איום סובייטי אפשרי ונשלחה לארץ-ישראל. היא אמורה היתה לייצב את הביטחון בארץ ולסייע בפעילות המבצעית למספר יחידות צבאיות בריטיות שפעלו באותה העת ככוחות שיטור לביטחון פנים בפעולות ביטחון שוטף והשלטת סדר בארץ-ישראל, ובעיקר לדיוויזיית החי"ר הראשונה, לחיל הספר העבר ירדני וללגיון הערבי.⁶

בבואן לארץ הוכפפו יחידות הדיוויזיה המוטסת השישית למפקדת הצבא הבריטי בארץ. התסיסה והמרדנות של היישוב היהודי הוערכו בהנחיות החירום שקיבלו מפקדי הדיוויזיה בקבוצת פקודות בספטמבר 1945.

בהנחיות אלו הוטלה על הדיוויזיה המוטסת האחריות לביטחון השוטף ולפיקוח על הסדר הציבורי ברחבי המחוז הדרומי של הארץ (אזור 21). תחום פיקוחה של הדיוויזיה כלל את מרחב לוד-שומרון, שפלת יהודה ורצועת עזה. בהנחיות החירום הודגש בפני מפקדי הדיוויזיה כי לכוחות הבריטיים בארץ-ישראל צפויים תוך פרק זמן קצר עימותים עם היישוב היהודי, שהוגדר כאלמנט מרדני ופורק עול.⁷

מן המשימות שהוטלו על הדיוויזיה המוטסת בהתאם להנחיות החירום שנמסרו למפקדי העוצבה נתברר כי סוגי הפעילות המבצעית שציפו לדיוויזיה בארץ, הן ככוח שיטור במאבק כנגד אוכלוסייה

4 על ההיערכות האסטרטגית הבריטית לעיצוב מערכת ההגנה של חבר העמים הבריטי בתקופה שלאחר מלחמת העולם השנייה ראה למשל: Cabinet Committees: Minutes and Memorandum, 13 September 1945, PRO, CAB 107 (46) DO 131/3. על חשיבותו האסטרטגית של המזרח התיכון וחיוניותו לביטחון האימפריה הבריטית בתקופה הנדונה ראה למשל: ג' שפר, 'לקראת נסיגה: ממשלת בריטניה ובעית ארץ-ישראל', הנ"ל (עורך), המאבק להקמת המדינה, ירושלים [תשמ"ד], עמ' 50-52.

5 Situation in Palestine, 30.9.1945, The 6th Airborne Division Files, British War Museum, London [להלן: תיקי הדיוויזיה].

6 לפעילות המבצעית של חיל הספר העבר ירדני באבטחת הסדר הציבורי ואבטחת הגבולות ראה למשל: י' בנדמן, 'חיל-הספר העבר-ירדני', ג' ריבלין (עורך), עלי זית וחרב, ב, תל-אביב תשנ"א, עמ' 207-222.

7 'הערכת המצב' (לעיל, הערה 5).

אזרחית (ברובה לא חמושה) והן ככוח משימתי במאבק לדיכוי ארגוני הטרור הארץ-ישראלי, היו שונים בתכלית מהפעילות המבצעית ומהניסיון הקרבי של חיילי עוצבה נבחרת זו במלחמת העולם השנייה.

מעורבותה של הדיוויזיה במלחמת העולם השנייה הבליטה רמת פעילות מבצעית הכרוכה בפעילות דיוויזיה מוטסת בקרב. פעילות זו כללה בין היתר: הצנחה, הנחתת כוחות מובחרים מעבר לקווי האויב, פריצה לתוך מערך אויב מבוצר בסיוע של כוחות שריון ויחידות ממוכנות, חיפוי ארטילרי ופעילות אווירית. מציאות מבצעית אינטנסיבית זו לא היתה מנת חלקם של אנשי הדיוויזיה במשימותיהם בארץ-ישראל.

בפעילות המבצעית ברחבי הארץ נכפתה על אנשי הדיוויזיה המוטסת מדיניות שמנעה שימוש לא מבוקר בכוח אש. פקודה זו נבעה מהנחיות פוליטיות של השלטון הבריטי שהגבילו את הפעילות המבצעית של כוחות הצבא. הפקודות המבצעיות הבליטו את השינויים בתפקודה של היחידה בהתייחס לעברה ולניסיונה הקרבי. כך נועדה הדיוויזיה המוטסת לשמש כוח שיטור ותיור, חיל מצב שאמור היה לסייע באכיפת המדיניות המנדטורית בארץ-ישראל. בפעילות זו לא נוצלו ניסיונה הקרבי של עוצבת הסער המוטסת וייחודה המבצעי. היא הופעלה למעשה כדיוויזיית רגלים רגילה

הנתונה להגבלות ולהנחיות מצד השלטון המנדטורי האזרחי והפיקוד הצבאי הבריטי בארץ.⁸

במהלך הפעילות המבצעית בארץ-ישראל הוטל על לוחמי הדיוויזיה המוטסת השיטת לנקוט דרכי פעולה מגוונות. בין היתר הם פעלו בשיטת הכיתור והחיפוש (cordon and search). שיטה זו היתה הטקטיקה העיקרית של כוחות הצבא הבריטי בארץ-ישראל, ושימשה לחיפוש נשק בסליקים של ארגון ה'הגנה', לפיזור הפגנות ענק והתקהלויות בלתי חוקיות, לפתיחה באש על מפרי חוק אלימים ועוינים שפעלו בחסות ריכוזי ההתיישבות היהודית, לחיפוש אחר תברי פלמ"ח או אנשי הארגונים אצ"ל ולח"י, שנחשבו כחברים בארגונים צבאיים לא-חוקיים, וכמו כן לאבטחת מתקנים אסטרטגיים שהיו חיוניים לשלטון המנדטורי בארץ.⁹

ב-20 באוקטובר 1945, בעקבות ההסלמה במצב הביטחון בארץ, נצטוותה הדיוויזיה המוטסת השיטת לנוע מבסיסה ברצועת עזה להצבת החירום שלה במפקדת מחוז 21 בצריפין (סרפנד). על פי פקודות ההצבה הדיוויזיה נועדה להשתלב בפעילות המבצעית במסגרת המפקדות המקומיות ולסייע לכוחות הביטחון הבריטיים בהשלטת הסדר הציבורי ברחבי המחוז. במסגרת היערכות מבצעית זו הופקדה בריגדת הצנחנים השלישית על הביטחון השוטף במרחב לוד. פעילות זו כללה בין היתר את הפיקוח על תל-אביב, העיר העברית הגדולה ביותר, שנחשבה לאזור שמרוכזים בו אנשי מחתרת רבים מן הארגונים הלא חוקיים. בריגדת הדאונים המונחתת (Airlanding) השיטת הוצבה ברחבי השומרון. העוצבה השלישית, הבריגדה המוצנחת השנייה, שהגיעה לארץ רק בשלהי אוקטובר 1945, המשיכה

8 על ייעודי פעילות השיטור ראה דוח מודיעין NND6E-3 מ-25 בדצמבר 1946: Middle East Centre, Oxford, Cunningham Papers, Box 1, File 1 [להלן: מסמכי קנינגהם]. על פעילות מבצעית זו ראה התרשמותו של מפקד בשטח: הרצרוז (לעיל, הערה 3), עמ' 23-25.

9 ראה: דוח המודיעין (לעיל, הערה 8).

לשהות בתחומי רצועת עזה, וזאת מתוך הערכה מודיעינית כי מצב הביטחון בארץ-ישראל באותה העת אינו דורש עדיין הפעלת מלוא כוחה המבצעי של הדיוויזיה המוטסת. כמו כן העריכו מפקדי הדיוויזיה המוטסת כי השהות ברצועת עזה הרוגעת תאפשר לחיילי הבריגדה המוצנחת השנייה להתאמן ולהתארגן כמסגרת אופרטיווית, לאחר תקופת שחיקה מבצעית בשנות המלחמה בחזיתות אירופה.¹⁰

למרות הניסיון הקרבי שרכשו אנשי הדיוויזיה המוטסת השישית בקרבות באירופה, הם לא היו מוכנים כלל למאבק שהתנהל באותה העת בארץ-ישראל, ושהיה שונה באופיו מכל מה שהתנסו בו. בתקופה שלאחר מלחמת העולם השנייה אופיין מאבק זה בטקטיקת לוחמה זעירה של ארגוני המרי ביישוב היהודי לצד פעילות פוליטית של התנועה הלאומית הציונית כנגד שלטון המנדט הבריטי. הפיקוד הצבאי הבריטי בזירת המזרח התיכון בכלל ובארץ-ישראל בפרט הניח כי האסטרטגיה שאומצה במאבק כנגד הכנופיות הערביות בתקופת המרד הערבי (בשנים 1936-1939) תצלח גם כנגד ארגוני הטרור היהודיים. הצבא הבריטי לא השכיל להבחין בשוני המהותי בין שני המקרים ואימץ אסטרטגיה בלתי הולמת למאבק בארגוני המרי העברי בארץ-ישראל בשנים 1945-1947.¹¹

טנקים ומשוריינים בריטיים אוכפים עוצר ברחוב אלנבי בתל-אביב (נובמבר 1945)

10 'הערכת המצב' (לעיל הערה 5).

11 לדיון במאפייני האסטרטגיה הצבאית הבריטית בארץ-ישראל בתקופה זו ראה למשל: ב' הופמן, כשלון האסטרטגיה הצבאית הבריטית בארץ-ישראל 1939-1947, רמת-גן תשמ"ג, עמ' ה-יג. וראה גם: ח' לבנברג, 'מדוע נמנע הנציב העליון לא"י סר אלן קאנינגהאם להכביד ידו על היישוב ב-1945-1947', ריבלין (לעיל, הערה 6, עמ' 169-173).

בנובמבר 1945, עם ראשית הפעולות המבצעיות האנטי בריטיות של תנועת המרי, חלה במקביל הסלמה בריכוזי ההתיישבות העירונית היהודית. הסלמה זו באה לידי ביטוי למשל בהפגנות המוניות שפרצו ברחבי הארץ כנגד מדיניות ה'ספר הלבן', וזאת בעקבות הכרזתו של בוויץ ב-13 בנובמבר 1945 על המשך אכיפת תקנות ה'ספר הלבן'. בחלק מן ההפגנות נתלהטו הרוחות, נוצרו התקהלויות לא חוקיות ופרצו עימותים אלימים עם כוחות בריטיים שגרמו לשיבוש מהלך החיים הציבוריים. כך למשל בתל-אביב לא הצליחה המשטרה המנדטורית, שנסייעה ביחידות מיוחדות של אנשי בילוש ומודיעין, להשיב את הסדר הציבורי על כנו. בעקבות אירועי הפרת הסדר הציבורי בתל-אביב נצטוותה מפקדת הדיוויזיה המוטסת לשלוח לתוך העיר יחידות משנה ממחנות באזור על מנת לדכא את הפרות הסדר ולהשיב את השקט לעיר.

הפעילות המבצעית של השלטת הסדר הציבורי בתוככי תל-אביב נמשכה שישה ימים. במהלך העימות ניצבו חיילי הדיוויזיה (מן הבריגדה המוצנחת השלישית ובריגדת הדאונים המונחתת השישית) בפעם הראשונה בפני עוינות ציבורית רחבה בשטח עירוני. במהלך אספת עם כנגד מדיניות בוויץ שנתקימה במרכז תל-אביב לא הצליחו המארגנים להשתלט על ההמון היהודי הנסער. אלפים, בעיקר צעירים ובני נוער, פנו עם סיום העצרת לעבר משרדי המנהל הבריטי ברחוב לבונטין כשהם קוראים קריאות זעם כנגד מדיניותו של שר החוץ בוויץ, והעלו את המשרדים באש. פלוגת צנחנים בריטית הוזעקה מן המחנה בשרונה (כיום הקריה) על מנת לדכא את ההתפרעויות. החיילים פתחו באש לעבר ההמון ופיזרוהו. ההמון הנזעם נפוץ במנוסה ברחבי העיר, כשהוא ממשיך לתקוף מוסדות שלטון ומנהל בריטיים ולחבל בהם; בין השאר נפגעו משרד הדואר, משרדי מס ההכנסה וסניף של 'בנק ברקליס'. לשם דיכוי הפרות הסדר הטילה המפקדה הצבאית הבריטית עוצר על העיר למשך חמישה לילות. החיילים הבריטיים נצטוו לירות באוויר על מנת להרתיע תושבים מלהפר את צווי העוצר. במהלך התקריות האלימות נפצעו שנים-עשר מחיילי היחידות המוצנחות ושלושים נחבלו. מאש הכוחות הבריטיים נהרגו שישה יהודים וכשישים נפצעו.¹²

הפיקוד הצבאי הבריטי העריך בעקבות ההסלמה שנוצרה כי הסוכנות היהודית עומדת מאחורי ההפגנות וההתקהלויות הלא חוקיות, וזאת מתוך הרצון לערער את הסדר הציבורי ברחבי הארץ ולפגוע בלגיטימציה של השלטון הבריטי בארץ. להערכת הביון הבריטי הכינה הסוכנות את היישוב המאורגן בארץ-ישראל, אפילו לא במודע, למאבק מזוין מתמשך כנגד השלטון המנדטורי. בעקבות הערכה זו החליט הפיקוד הצבאי המזרח התיכון להחריף את דרכי המאבק והתגובה כנגד היישוב היהודי המאורגן. הפיקוד הבריטי החליט לגבש טקטיקה שנועדה לשבור את כוחו הצבאי של היישוב ובעיקר של ארגון ה'הגנה'.

דרך פעולה זו גרסה בין היתר כי 'התכנית בעלת הסיכויים הטובים ביותר להצלחה היא לצרף חיפוש אחר נשק עם תפיסת מנהיגי ה'הגנה' והפלמ"ח. בכל מקרה תפיסת מנהיגים לשם שבירת ארגונים

12 לתיאור מפורט של פעילות הצנחנים הבריטיים בעיר באמצע נובמבר 1945 ראה למשל: R.D. Wilson, *Cordon and Search*, Aldershot 1949, pp. 252-254; וכן: תיקי הדיוויזיה, נובמבר 1945.

לא-חוקיים תהא בעלת חשיבות ראשונה ותפיסת נשק היא משנית לכך.¹³ דרכי פעולה אלו באו לידי ביטוי בשלהי 1945 ובראשית 1946, בפעילות המבצעית של חיילי הדיוויזיה המוטסת השישית שנתגבשה כמענה טקטי לפעולות הפלמ"ח במסגרת תנועת המרי העברי.

בעקבות פעולות חבלה של חוליות מפלוגה ז של הפלמ"ח שפוצצו את תחנות משטרת החופים בגבעת-אולגה ובסידני-עלי בנובמבר 1945¹⁴ הופעלו חיילי גדוד הצנחנים השמיני של הדיוויזיה המוטסת במרחב השרון. פעילות זו נועדה להתחקות אחר מבצעי פעולות החבלה ולאסור גורמים

חשודים ומשתפי פעולה עם ארגון ה'הגנה' שגרו במספר יישובים באזור השרון. פעולת החיפוש לא התבססה על נתונים מודיעיניים מוגדרים של איתור חשודים או אנשים המעורבים ישירות בביצוע הפעולה, אלא על ההערכה הקולקטיבית בדבר שיתוף פעולה בין תושבים במרחב ההתיישבות היהודית הכפרית בשרון ובעמק חפר לבין הפעילות המחתרנית הלא חוקית של הפלמ"ח. כך פרצו הצנחנים הבריטים ליישובים גבעת-חיים, חוגלה, שפיים ורשפון. במהלך הפעולה פרצו עימותים בין החיילים למתיישבים, ומאחר שהצנחנים הבריטים לא הצליחו להשתלט על מפרי החוק ניתנה פקודה לפתוח לעברם באש על מנת לרסנם. נפתחה אש בעיקר על ציבור לא חמוש, על מתיישבים שנתאספו בתחומי

היישובים והתנגדו לחיפושם. בתום יום של פעילות אלימה נהרגו שישה מבין המתיישבים, ארבעים ושניים נפצעו, ומאה ושישים נעצרו. מרבית העצורים נשלחו למחנה המעצר בעתלית. בקרב הכוחות הבריטיים נפצעו קל מספר לוחמים.¹⁵

פעולות שיטור, חיפוש נשק לא חוקי והשלטת הסדר הציבורי הפכו מחורף 1945 למרכיב המרכזי בפעילות המבצעית של הדיוויזיה המוטסת בארץ. לפעילות אינטנסיביות זו היתה השפעה מהותית על

13 MidEast to Cabinet Office, Chief of Staff, 22 December 1945, מסמכי קניינגהם, קופסה 1, תיק 4. עמדת הנציב העליון בעניין שבירת כוחה של ה'הגנה' בעת ההיא לא היתה חד-משמעית, ומאוחר יותר השתנתה. לשינוי בעמדתו ראה למשל: לבנברג (לעיל, הערה 11). להשפעת השיקולים הפוליטיים על מדיניות השיטור הבריטית ראה למשל: מ"י כהן, 'השפעת המאורעות בארץ-ישראל על מדיניות בריטניה 1945-1948', שפר (לעיל, הערה 4), עמ' 60-61.

14 לתיאור נרחב של הפעולות הללו ראה: י' מרקוביץקי, היחידות היבשתיות המיוחדות של הפלמ"ח, תל-אביב תשמ"ט, עמ' 100-101; עדות דב צסיס מס' 4380, את"ה.

15 תיקי הדיוויזיה, נובמבר 1945. ראה גם תיאור נרחב של הפעולות במרחב השרון ועמק חפר אצל: י' סלוצקי, ספר תולדות ההגנה, ג, חלק שני, תל-אביב תשל"ב, עמ' 862-864.

גדר קיבוץ גבעת-חיים לאחר שנהרסה בידי כוחות מהדיוויזיה המוטסת (26 בנובמבר 1945)

תפקודה של היחידה ככוח עוצבתי נבחר - מכורח הנסיבות חדל כוח זה להתאמן ולפעול על פי דפוסי פעולתו הייחודית.

כך למשל הפעלת יחידות הדיוויזיה המוטסת השישית בחודשים דצמבר 1945 - ינואר 1946 בפעילות טקטית אינטנסיבית במסגרת יחידות משנה קטנות שנועדו לאכוף את הסדר במרחבים העירוניים של גוש דן ומושבות יהודה פגמה ביכולת ההפעלה של העוצבה הנבחרת. רמת האימונים של חיילי הדיוויזיה נפגעה גם בעקבות הפעולה של לוחמי האצ"ל בשדות התעופה בכפר־סירקין, קסטינה ולוד ב־25 בפברואר 1946. בעקבות התקפות אלו הועברו מרבית מטוסי התובלה של חיל האוויר המלכותי מארץ־ישראל לשדות תעופה במצרים. העברה זו שיבשה במידה רבה את מערך האימונים והשינוע של הדיוויזיה המוטסת.¹⁶ גם החזרתם של המטוסים לארץ מספר חודשים לאחר מכן לא שינתה מציאות זו. מכורח הנסיבות הפנתה אז מפקדת הדיוויזיה המוטסת כוחות לאבטחתם של המטוסים, הגם שבאותה העת היתה הדיוויזיה עמוסה במשימות מגוונות בתחום הביטחון השוטף.

כאמור מצב הביטחון המידרדר ברחבי הארץ הוריד עד למינימום את יכולת ההכשרה המקצועית והתרגול במסגרות גדולות של הדיוויזיה המוטסת השישית. חלק מן הבטליונים החדשים נשלחו לארץ לקורס צניחה ולאימון יחידתי מתקדם, אך בשל המצב בארץ לא ניתן היה לבצע את הפעילות המתוכננת ויחידות אלו הועברו להשלמות חיליות בבסיסים בעבר הירדן, עיראק, קפריסין ואף בסודאן.¹⁷

ביטוי נוסף לפגיעה באיכות הפעילות המבצעית של חיילי הדיוויזיה המוטסת היה השינוי שחל בהרכב כוח האדם שאייש את יחידות העוצבה. מרבית החיילים - ותיקי הקרבות - בבריגדת הדאונים השישית ובבריגדה המוצנחת השנייה עמדו בפני סיום שירותם הצבאי ונשלחו לבריטניה. באביב 1946 הגיעו לארץ שתי בריגדות חדשות להחליף את אלו ששורותיהן נידלדלו: הבריגדה הראשונה והבריגדה החמישית (שרובה הורכב מאלמנטים הטרוגניים לא איכותיים של חי"ר). מגויסים אלו צורפו תוך פרק זמן קצר לפעילות המבצעית של הדיוויזיה המוטסת בארץ־ישראל.

בדיקת תעודות של נהג משאית יהודי על יד שפיים, במהלך המצור על המשק (שלהי נובמבר 1945)

16 Narrative of Events from February 1946, תיקי הדיוויזיה.

17 Narrative of Events from March 1946, תיקי הדיוויזיה.

בליל ה-25 באפריל 1946 תקפו אנשי לח"י חניון צבאי בריטי ליד 'גני התערוכה', בצפונה של תל-אביב. במהלך הפעולה נהרגו שישה מחיילי הדיוויזיה המוטסת השישית. אירוע קטלני זה הביא להתמרמרות ניכרת ועורר זעם רב בקרב חיילי הדיוויזיה המוטסת ויחידות צבאיות אחרות ברחבי הארץ. הלוחמים הבריטים דרשו להיפרע מן הטרוריסטים מחוללי הטבח בתל-אביב.¹⁸

אחד מאנשי ה'כוחות המיוחדים' הבריטיים שפעלו באותה העת בארץ-ישראל תיאר את השפעת הפעולה על תפקודם של אנשי הצבא הבריטי בארץ: 'המכה החד-צדדית הראשונה היתה מרה, כאשר קבוצת שטרן רצחה שישה צנחנים. אנשי הצבא היו נרגזים ביותר כיוון שהיו מנועים מלהגיב. בתקופת המרד הערבי לא פעלו רגשות עמוקים, אך כאן היתה התחלה של דבר שונה לחלוטין'.¹⁹

הדרישה העיקרית והנוקבת לפעילות נקם נגד היישוב היהודי, שנחשב גורם מטריד ורצחני, עלתה בעיקר בקרב חיילים מן הדיוויזיה המוטסת. כמה קבוצות של לוחמים ששירתו במרחבים עירוניים החליטו מתוך רגשות זעם ונקמה (וכנראה) על דעת עצמן ללמד את היישוב היהודי לקח, וזאת מבלי להבחין בין היישוב המאורגן לבין ארגוני הטרור שהיו מעורבים בפעילות אנטי בריטית אלימה. ההתנפלויות אירעו במספר יישובים ברחבי הארץ. למעלה ממאתיים וחמישים לוחמים פרצו למושבה באר-טוביה, ניפצו חלונות ודלתות ופצעו קשה שני אזרחים. גם במקומות אחרים חוללו חיילים בריטים תקריות אלימות דומות. כך למשל נפצעו שלושה תושבים בגבעתיים ושניים ברחובות, ובנתניה נפצעו חלונות ראוה בחמש-עשרה חנויות. אף על פי שמשותפי הפעולות היוזמות והאלימות נתפסו, נשפטו בבית-דין צבאי ונענשו על הפרת משמעת, הם זכו לאהדה רבה בקרב חוגים רבים בצבא הבריטי בארץ.²⁰

אחד ממפקדי המשנה בדיוויזיה המוטסת ביטא תחושות אלו:

היינו חיילים, מתי לכל הרוחות תחליט הממשלה הבריטית להוציא אותנו מן העסק הזה. השאלה היתה מתי נצא משם, ולא אם נשאיר את המקום ליהודים או לערבים. הבעיה שלנו היתה להבטיח, שאיש לא יירה בנו ושלא יירו זה בזה. המצב היה נבזי, לפחות לגבי אלו מאיתנו שהשתתפו במלחמה. החיילים הצעירים בעצם לא הבינו.²¹

נושא התגמול האישי מצד החיילים העסיק את הפיקוד הבריטי בארץ-ישראל ובלונדון. הבעיה נדונה גם בשיחות שנתקיימו במהלך אביב 1946 בין הנציב העליון אלן קנינגהם לבין מפקד הצבא הבריטי בארץ-ישראל לויטנט גנרל ג'ון ד'ארסי (D'Arcy). ד'ארסי נדרש בבואו ללונדון לדווח לראשי המטה הכללי הקיסרי על ההתרחשויות וההסלמה במצב הביטחון בארץ-ישראל. בפגישותיו הוא התייחס גם לסוגיית 'פריקת העול' של חיילי הדיוויזיה המוטסת:

18 לתיאור התקרית ראה למשל: י' בנאי, חיילים אלמונים, תל-אביב תשכ"ט, עמ' 403; וילסון (לעיל, הערה 12), עמ' 47-45.

19 R. Farran, *Winged Dagger: Adventures on Special Service*, London 1948, pp. 345-346

20 וילסון (לעיל, הערה 12), עמ' 47; דוח מ-30 באפריל 1946, תיקי הדיוויזיה.

21 דברי טילט (לעיל, הערה 2).

כוחותינו היו בלחץ מרבי. הללו ותיקי קרבות אירופה במלחמה האחרונה. לימדו אותם להרוג, ועתה הם נתונים למגבלות מרגיזות. הרצח של כמה מאנשי הדיוויזיה השישית המוטסת שקרה זה לא כבר עורר התפרצות קלה אשר נרגעה במהירות. כשלעצמה התקרית לא היתה חמורה. אך זו מלחמה שהיא רק מתחילה. אם יתרחשו התקפות יהודיות דומות, אין ביטחון שניתן יהיה לרסן את הכוחות כי הם הגיעו לנקודת משבר.²²

לפרשת 'נטילת היוזמה' של הצנחנים הבריטים בארץ-ישראל היתה השפעה חשובה על עיצוב תודעת דעת הקהל בבריטניה ועל יחסה להמשך נוכחות הצבא הבריטי באימפריה. כתב על כך ההיסטוריון ג' בויר-בל:

העובדה שחיילים צעירים, שאינם מצויים בנושאי המחלוקת, לאחר מלחמה ממושכת, מגיבים בחמת זעם על מעשה רצח ממארב, על מוקשי-דרכים אקראיים על כל פעולה מבחילה ולא נעימה של מלחמת מחתרת - עובדה זו לא היתה צריכה להפתיע איש. ההבנה שגילו הממונים עליהם כלפי המתח שבו היו שרויים ולכן נמנעו מלהענישם גם היא מובנת... המיוחד לגבי הבריטים היה שבסופו של דבר, משצפו ועלו על פני השטח כל הגילויים הדוחים של האלימות הנגדית, סירבו חלקים ניכרים של הציבור לתמוך בהמשך השלטון באמצעות טרור. משניתנה להם הברירה בין שלטון באמצעות אלימות לבין נסיגה תבעו רבים בציבור זה כי הצבא ייסוג.²³

שאלת יזמתם הפרטית של חיילים בריטים והחשש שמא יחידות צבאיות אחרות יטלו בעתיד את החוק לידהן הועלו פעמים אחדות בשיחות בדרגים הקבינט הגבוהים. ב-4 במאי 1946 הוזר גנרל ברנרד פייג'ט (Paget), ראש מטה המזרח התיכון, את לונדון כי קיימת תסיסה בצבא בארץ-ישראל. פייג'ט העלה גם את האפשרות שחיילים נוספים יטלו את העניינים לידהם אם לא תינתן להם יכולת פעולה שתאפשר להם לנקום ביישוב היהודי. ראש הממשלה אטלי טען באותה שיחה כי הוא מבין את הקשיים שבפניהם עומדים החיילים בארץ-ישראל, אולם הדגיש כי יש לתת עדיפות לפתרון שאלת ארץ-ישראל בשיתוף פעולה אנגלו-אמריקני, וכי פעולה צבאית לא מרוסנת תעורר קשיים בהשגת יעדים מדיניים אלו.²⁴

שלוש הבריגדות של הדיוויזיה המוטסת השישית היו הגרעין הקשה של הכוחות הצבאיים הבריטיים בארץ-ישראל במבצע 'אגתה' ('השבת השחורה') ב-29 ביוני 1946. מבצע צבאי רחב היקף זה כוון להשיג את היעדים הבאים:

- א. להשתלט על בנייני הסוכנות בירושלים לפרק זמן שבו ניתן יהיה לערוך חיפוש אחר מסמכים שיאפשרו להרשיע את הסוכנות היהודית במעורבות בפעולות לא חוקיות;
- ב. לאסור אישי ציבור ופוליטיקאים יהודים אשר נחשדו בתמיכה בפעילות טרוריסטית או שזוהו כאחראים להסתת הציבור לאלימות;

22 The Statement of General D'Arcy, 'Situation in Palestine', 24 May 1946, PRO, FO 371/52525 E 4773/4/g/31 וראה גם: כהן (לעיל, הערה 13), עמ' 61.

23 ג' בויר-בל, ציון הלוחמת: מאבק האצ"ל והלח"י לתקומת ישראל, תל-אביב 1987, עמ' 193-194.

24 Situation in Palestine, 13 May 1946, PRO, FO 371/52525 E4624. על דחיית אופציות פעולות העונשין הדרמטיות, שהוצעו על ידי אנשי הצבא ראה למשל Cunningham Telegrams: מסמכי קנינגהם, קופסה 5, תיק 4.

מצור על בנייני
המוסדות הלאומיים
בירושלים ב'שבת
השחורה'

ג. להשתלט על מספר בניינים בתל-אביב שנחשבו כמטה לפעילות ארגונים חמושים בלתי לגאליים;
ד. לאסור חברים רבים ככל האפשר של הארגון החמוש הלא חוקי הפלמ"ח.²⁵
המודיעין הצבאי הבריטי העריך שההפתעה הטקטית המושלמת של מבצע זה הייתה בתדהמה את היישוב היהודי. להערכתו היישוב היהודי ציפה למבצע תגובה על הסלמה של פעילות הפלמ"ח בעיקר ב'ליל הגשרים', מיוני 1946, אולם לא בהיקף ובעוצמה של מבצע 'אגתה'.²⁶
שלוש הבריגדות של הדיוויזיה המוטסת מילאו משימות מרכזיות במבצע הצבאי המקיף. ההנחיות המקדימות שקיבלו הצנחנים הבריטים היו לזהות אנשים היכולים להימנות עם אנשי הפלמ"ח, ללא קשר לתפקידם או לדרגתם, ולעצדם. בהנחיות המבצעיות שנמסרו לחיילי הדיוויזיה המוטסת הודגש הצורך לשבור את כוחו הצבאי של הפלמ"ח. כמו כן הודגש כי בכל מגע עם אנשי היישוב הנצור אין לחשוש מגילווי התנגדות פיזית מצדם של היהודים. לקצין הממונה בכל חוליית חיפוש ניתנה הסמכות לפתוח באש במצב של סכנה או אם נשקף איום לחייו או לחייהם של אנשי יחידתו. ההוראות ניתנו על בסיס הנחיות של ה'מפקד במקום', ללא צורך בקבלת אישור מדרגים גבוהים כפי שהיה בהנחיות שניתנו למפקדי משנה בדיוויזיה המוטסת במהלך הסריקות המקיפות בתל-אביב ובמרכזים עירוניים אחרים, בשלהי 1945 ובמהלך חורף 1946.²⁷

25 E.H. Barker, H.Q. Palestine and Transjordan Operation 'Agatha', 9 July 1946, PRO, FO 371/52547 ברצוננו לדון כאן במהלכי מבצע 'אגתה'. לדיון במבצע ראה: הופמן (לעיל, הערה 11), עמ' טו. על מטרות המבצע מנקודת מבטו של מפקד הכוחות הבריטיים בארץ, הגנרל ברקר, ראה Report, 22 June 1946, מסמכי קנינגהם, קופסה 5, תיק 5, וכן מ"מ 26 ביולי 1946, אצ"מ S25/1554. להערכת יעדי המבצע ראה גם: כהן (לעיל, הערה 11), עמ' 63-64.

26 Fortnightly Intelligence Newsletter, No.18, issued by HQ British Troops in Palestine and Transjordan, 24.6-7.7.1946, pp. 1-2. אין ברצוננו לבחון במסגרת זו את עיצוב המדיניות הציונית לנוכח המבצע הצבאי המקיף. לדיון נרחב בסוגיה ראה: 'ההשבת השחורה לחלוקה', ציון, מג (תשל"ח), עמ' 314-320.

27 Directives of the Soldiers, 29 June 1946, תיקי הדיוויזיה.

ביטוי להתרשמות מפעילותם של הצנחנים הבריטיים במהלך מבצע 'אגתה' נמצא למשל ביומנה של חברת פלמ"ח באחד מן המשקים הנצורים במהלך המבצע:

המכלאה מוקפת היתה בחומה של הרמוניקות (קונצרטינות) תיל דוקרניות... נוצר 'גטו' מוקף גדרות מוגבהים של תיל דוקרני... ראיתי מבעד לגדרות התיל יום-יום אחר פעילותם של החיילים בחיפושיהם אחר סליקים לנשק. כומתותיהם האדומות בלטו בשטח הקיבוץ ובידי חלק מהם היה מוט ארוך ובקצהו צלחת עגולה לגילוי מוקשים. לראשם מחוברות אוזניות והם עוברים ממקום למקום עם רשימות ונראה כי הם יודעים לא רק מה הם מחפשים, אלא גם היכן למצוא את מבוקשם. היה סדר מאורגן בשיטתיות שבחיפושיהם.²⁸

בעקבות ההצלחה המבצעית שהושגה במאבק כנגד היישוב המאורגן ובעיקר כנגד יחידות ה'הגנה' במהלך מבצע 'אגתה' המשיכה הדיוויזיה המוטסת השישית את מאבקה בארגוני הטרור היהודיים. ביטוי לתפיסת מאבק כזו היו פעולות החיפוש והכיתור בקיץ 1946, שנועדו לתפוס את מפוצצי מלון 'המיך דוד' (22 ביולי 1946). על פי הערכת המודיעין הבריטי הללו הסתתרו לאורך ביצוע הפעולה בירושלים. בעקבות הערכה זו יזם הפיקוד הצבאי הבריטי מבצע סריקה רחב ממדים לאיתור הטרוריסטים מפוצצי המלון. פעולות הסריקה הוטלו על שני בטליונים (השמיני והתשיעי) מן הדיוויזיה המוטסת השישית. ב-23 ביולי 1946 נכנסו צוותי קרב מתוגברים מיתדות אלו לתוככי מספר שכונות בירושלים העברית על מנת לאתר את מבצעי

צנחן בריטי בודק מסמכי זיהוי של תושב תל-אביב במהלך עוצר שהוטל על העיר ב-14 ביולי 1946

פעולת החבלה. במהלך פעולת החיפוש נסרקו שכונות וריכוזי אוכלוסין אשר על פי הערכת המודיעין הבריטי שימשו מוקדי פעילות אוהדת ומסייעת לטרוריסטים חברי 'הארגון הצבאי הלאומי' מפוצצי המלון. לבד מעימותים עם אזרחים בודדים לא נתקלו הצנחנים הבריטים במהלך הפעולה בהתנגדות משמעותית. כמו כן לא אותרו מבצעי הפעולה או מבוקשים כלשהם מקרב אנשי האצ"ל. בסריקות נהרג

28 צ' דגן, שבת שחורה וכלניות אדומות, מקווה-ישראל 1989, עמ' 11. לתיאור נרחב של המבצע מנקודת מבט יישובית ראה למשל: מ' נאור, השבת השחורה, תל-אביב תשמ"ד.

יהודי אחד, אחר נפצע, ושלושים ושבעה נשלחו למחנה מעצר, בחשד סיוע לארגוני הטרור. אולם, כעבור מספר ימים, במהלך השבוע האחרון של יולי 1946, הגיעו לפיקוד הצבאי הבריטי בארץ-ישראל ידיעות מודיעיניות מפורטות כי אנשי הארגון הצבאי הלאומי שפעלו במלון 'המלך דוד' בירושלים הגיעו מתל-אביב ושבּו אליה על מנת להסתתר בתום מבצע הפיצוץ. אנשי המודיעין הבריטי העריכו כי באמצעות סריקה מדוקדקת ברחבי העיר ניתן יהיה לעלות על עקבות מפקדת הארגון הצבאי הלאומי, האחראית לפיצוץ המלון. בעקבות מידע זה החליטה מפקדת הצבא הבריטי בארץ-ישראל לכפות לראשונה עוצר מלא בכל שעות היממה על מרחב עירוני נרחב, במטרה לאתר את מפקדות ארגוני הטרור ולחסלן.²⁹

מלון 'המלך דוד'
לאחר פיצוץ

ב־30 ביולי 1946, במבצע 'כריש' (Shark), הקיפו את תל-אביב למעלה מעשרים ושבעה אלף חיילים ושוטרים בריטים, בפיקודו של לויטננט גנרל ג'יימס קסלס, מפקד הדיוויזיה המוטסת. מבנה הקרב כלל שלוש בריגדות מוצנחות (כמעט מלוא כוחה של הדיוויזיה), חטיבת החי"ר השנייה וכן כוחות משטרה מרובים. תל-אביב נחסמה מכל עבריה ונותקו קשריה עם העולם החיצון. מאות יחידות משנה,

'Operation Shark', 29 July 1946, Intelligence Summary No. 4, 9 August 1946, PRO, WO 275/31 & WO 275/58

כל אחת בפיקוד קצין, נכנסו לכל בית ובית ברחבי העיר, בדקו תעודות זהות וחיששו בצורה מדוקדקת מבוקשים חברי הארגון הצבאי הלאומי. המבצע נמשך ארבעה ימים, ובמהלכו נבדקו למעלה ממאה ושניים אלף יהודים. שבע מאות שמונים ושבעה אנשים שנחשדו בהשתייכות לארגון טרור נעצרו ונשלחו למחנה המעצר ברפית. במהלך החיפושים נורו למוות ארבעה יהודים, לכוחות המחפשים לא נגרמו אבדות.³⁰

צנחנים בריטיים בפעילות 'כיתור' וחימוש במרכז תל-אביב (יולי 1946)

אמנם המודיעין הצבאי הבריטי העריך את מבצע 'כריש' כהצלחה בלוחמה כנגד הטרור, אולם בפועל נתברר כי למבצע החיפושים המקיף לא היתה השפעה מהותית, לא ברמה הטקטית ולא ברמה האסטרטגית, על התשתיות ועל הגרעין האנושי של האצ"ל, שכלפיו כוונה הפעולה המקיפה.³¹ נתברר כי מבצע 'כריש' דווקא עורר בקרב היישוב היהודי המאורגן תחושת ניכור כלפי השלטון הבריטי. הצבא הבריטי הפעיל במבצע זה ענישה קולקטיווית ואמצעי דיכוי כנגד אוכלוסייה עירונית

30 לתיאור של הפעולה ראה למשל: וילסון (לעיל, הערה 12), עמ' 91.

31 לדין נרחב בחוסר האונים של השלטון הבריטי לנוכח פעולות הטרור של האצ"ל והלח"י ראה: כהן ולעיל, הערה 13, עמ' 66-74.

נרחבת אשר רובה לא הודהה עם דרכו של הארגון הצבאי הלאומי. כישלונם של השלטונות הצבאיים הבריטיים באותה עת היה בחוסר יכולתם לשכנע את היישוב המאורגן לשתף פעולה עמם או לסייע להם לרדוף אחר הארגונים הפורשים, או לפחות לסייע באיתור מבצעי פעולת החבלה במלון 'המלך דוד'.

בעקבות חוסר היכולת של השלטונות הצבאיים הבריטיים לאתר את מפקדי הארגון הצבאי הלאומי או ללכוד את מבצעי פעולת החבלה בירושלים הביעו מספר מפקדי משנה בדיוויזיה המוטסת ספקות לגבי דרכי ניהול המאבק הטקטי בטרור היהודי. מפקדים אלו עמדו על הצורך בריוויזיה בדרכי התגובה ובמאבק נגד יסודות חתרניים או ארגונים טרוריסטיים. עיקר טענתם היה כי יש צורך ליצור מבנה צבאי שונה למאבק בפעילות החתרנית הלא שגרתית. הם קראו להכשיר מסגרות או צוותי קרב מתאימים לפעילות כנגד תאים חשאיים או יסודות חתרניים, במקום להמשיך בדרכי הפעולה הקיימות, שאינן מתאימות למאבק כנגד ארגוני הטרור, ושעיקרן הפעלה מסיווית של כוחות חיל רגלים במבצעי כיתור וחיפוש מקיפים ללא הכנה מודיעינית מספקת.³²

התשומות והלקחים המבצעיים במאבק כנגד הטרור היהודי הובהרו על ידי אנשי הפיקוד הצבאי בארץ-ישראל למפקדת הצבא הבריטי במזרח התיכון. מפקד הזירה, הגנרל מיילס דמפסי (Dempsey), הדגיש כי ההסלמה במצב הביטחוני וחוסר היכולת לכאורה להכניע את הטרור היהודי נבעו מן ההגבלות שהטיל הממשל האזרחי בארץ-ישראל על המערכת הצבאית: 'אילו ניתנה היומה בחודשי הקיץ לנו, אנשי הצבא, היה מצב העניינים משיבוע רצון. אז הפסקנו והעברנו את העניין לממשל האזרחי, אנו מתקרבים שוב לרגע שבו אנשי הצבא יקחו לידיהם את העניינים'.³³

מערכת טיעונים זו ביטאה את עמדת הפיקוד הצבאי הבריטי בארץ-ישראל, שחיפש פתרון צבאי מקיף לפגיעה בטרוריות היהודי, אלא אם כן יושג קודם לכן הסדר מדיני. המפקד הצבאי בארץ, הגנרל אוולין ברקר (Barker), נימק את מדיניות היד הקשה שיש לנקוט כנגד ארגוני הטרור: 'אין אנו יכולים לשבת לעד באפס מעשה ולהרשות שחיילים ושוטרים בריטים יירצחו - ולא לעשות דבר בקשר לכך. לא נוכל לצפות שהמוראל הגבוה של כוחותינו יישמר'.³⁴

השינוי שדרש ברקר בתגובה הטקטית כנגד ארגוני הטרור נבע מן התפיסה כי הצקה מתמשכת תגרום לטרוריסטים לנוע בבהלה ומנגד תפגע גם ביהודים שומרי חוק. על פי הערכתו של ברקר המצוקה והסבל שייגרמו ליישוב המאורגן בעקבות פעולות הטרוריסטים יעוררו התנגדות מקיפה מצד אנשי היישוב המאורגן, וזו תוביל לגינויים, נידויים ולרדיפתם של חברים בארגוני הטרור היהודיים על ידי הציבור הרחב. על בסיס הנחה זו הופעלו בשלהי 1946 ובראשית 1947 אנשי הדיוויזיה המוטסת השישית בשלושה מבצעים שנועדו לאתר תאים חתרניים של ארגוני הטרור היהודי בריכוזים עירוניים במרכז הארץ, על מנת לעצור פעילים מרכזיים ולתפוס מאגרי נשק וכן לשבש את שגרת היום-יום של האוכלוסייה הכללית באותם האזורים.³⁵

32 Narrative of Events during October 1946, תיקי הדיוויזיה.

33 C. in -C., M.E.L.F to War Office, 16 November 1946, PRO, Wo 216/194

34 Mil Pal to MidEast, 21 November 1946, מסמכי קאנינגהאם, קופסה 1, תיק 3.

35 לתיאור ההחמרה במצב הביטחון בארץ בחורף 1946 ראה: כהן (לעיל, הערה 13), עמ' 66-67.

ב־30 בדצמבר 1946 פעלה הבריגדה המוצנחת הראשונה, בשיתוף הבטליון השמיני (מהבריגדה המוצנחת השלישית) וגדוד חי"ר של ההוסארים (King's Own Hussars), בפעולות סריקה ומעצר חשודים בשכונות התימנים של פתח־תקווה. חיילי הבריגדה המוצנחת השנייה, שאליהם צורפו צוותי קרב ממוכנים מגדוד הרמחים (Lancers) השנים־עשר, חיפשו ברבעים הדרומיים־המזרחיים של נתניה. הבריגדה המוצנחת השלישית סרקה את שכונות התימנים בראשון־לציון. סריקות אלו נסתיימו ללא תוצאות ממשיות. בגל שני של פעולות, במהלך ינואר 1947, נערכו מספר סריקות בשכונת שעריים שברחובות, בשכונת התקווה ובשכונת מונטיפיורי בפרוורי תל־אביב. איסוף המידע המודיעיני למבצעי חיפוש וכיתור אלו נעשה בהנחה שגרעיניו הקשים של האצ"ל נמצאו בשכונות עדות המזרח במרחב גוש דן. הפיקוד הבריטי העריך כי פעולת חיפוש ואכיפת החוק שם תביא לחשיפתם ולמעצרים של מבוקשים ולפגיעה משמעותית בכוחו הצבאי של האצ"ל במרחב התיכון. במהלך החיפושים נבדקו למעלה מתשעת אלפים חשודים, ומתוכם נעצרו כמאה ושלושים איש. אולם מספר העצורים שהוכחה מעורבותם בפעילות המחתרת או השתייכותם לארגון הצבאי הלאומי היה זעום. נתונים אלו הבליטו את חוסר היכולת הטקטית של הצבא הבריטי לאתר את מרכזי הטרור ולעצור את הנהגת תנועת המאבק האנטי בריטית. מנגד המשיכו אנשי האצ"ל בפעילות מבצעית שפגעה בריכוזי הצבא הבריטי ברחבי הארץ. אור ל־3 בינואר 1947 פתח האצ"ל במתקפה על מספר

כתובת גיר שהושארה על ידי חברי ה'הגנה' ב'בית הדר', שהיה מטרה לפעילות המחותרות נגד הבריטים:
 'הגנה היתה כאן. אנו מתרים בכם לא לבצע את זממכם. "הגנה"'

מחנות צבאיים ומתקנים בריטיים ברחבי הארץ. בין היתר הותקף הבסיס ב'בית הדר' בתל-אביב, מקום מושבה של מפקדה גדודית בדיוויזיה המוטסת ומטה של פלוגה בגדוד הצנחנים הראשון של הדיוויזיה. הכוח התוקף פתח באש כבדה ומרוכזת על הבניין. אולם זקיפי המתקן התעשתו והשיבו אש. הכוח התוקף איבד את יתרון ההפתעה וניסיונם של התוקפים להבעיר את הבניין בלהביות ניידים לא עלה יפה. הכוח התוקף נאלץ להיפטר במהלך המבצע ממתקן הבערה ולסגת במהירות לבסיסו, ללא השגת היעדים המרכזיים בפעולה.³⁶

הפעילות המבצעית הממושכת של הדיוויזיה המוטסת השישית גרמה לשחיקה רבה בקרב אנשיה. בשל כך החליטו בפיקוד הצבאי הבריטי בארץ-ישראל לבצע שינויים במקומות ההצבה של יחידות הצבא הבריטי בארץ.

ב-18 בינואר 1947 קיבלה הדיוויזיה המוטסת השישית את האחריות המבצעית לצפונה של ארץ-ישראל, אזור שעד לאותה העת היתה בו פעילות פחות אינטנסיבית. את מקומה במחוז 21 תפסה דיוויזיית החי"ר השלישית, שהגיעה לארץ-ישראל לאחר תקופת אימון אינטנסיבית והתארגנות במצרים. מפקד הדיוויזיה המוטסת השישית, מייג'ור גנרל אריק בולס, העריך בישיבת מטה ערב העברת יחידתו צפונה כי המרחבים הפסטורלים של צפון הארץ ושיתוף פעולה פורה בין הכוחות הבריטיים לבין המתישבים היהודים במרחב זה יקלו את שהותה של הדיוויזיה המוטסת במרחב זה, וישכיחו את הפעילות העקובה מדם שהיתה מנת חלקם של חייליה עד לאותה עת.³⁷

אולם הערכתו האופטימית של בולס נתבדתה עד מהרה עקב ההסלמה הבלתי צפויה במצב הביטחוני בארץ-ישראל. מספר ימים לאחר שהגיעו הכוחות המוצנחים לצפון הארץ הוטל עוצר על חיפה. צעד זה ננקט בתגובה על חטיפת שופט בריטי ונתין בריטי על ידי האצ"ל בעקבות גזר דין המוות שנגזר על דב גרוגר. כוחות הדיוויזיה המוטסת גויסו עד מהרה למשימות ביטחון שוטף בצפון הארץ. האחריות לאכיפת הסדר הציבורי בחיפה ובאזור הוטלה על הבריגדה המוצנחת הראשונה מן הדיוויזיה המוטסת. הבריגדה חנתה במספר מחנות צבאיים בתחומי העיר ובסביבה. עקב החשיבות האסטרטגית והמורכבות המנהלתית של המרחב הוטלה על בריגדה זו האחריות המבצעית לנמל חיפה, למתקני הרדאר על הר הכרמל, למתקני הנפט, למסילות הברזל, לבתי-המלאכה של הרכבת ולמרכזות הטלפונים של הדואר המנדטורי. על מנת להקל את הנטל המבצעי הרב ואת הפעילות המורכבת שהוטלה על בריגדת צנחנים זו היא נסתייעה ביחידות של הלגיון הערבי וכן בכוחות רגימנט East Surrey. מרבית האתרים שנועדו לאבטחה היו מקומות עבודה מעורבים שעבדו בהם יהודים וערבים בצוותא. אנשי הדיוויזיה המוטסת השישית התפרסו למשל ברחבי נמל חיפה, אתר חיוני לממשלת המנדט וליישוב היהודי, על מנת לאבטחו, לדכא מהומות דמים צפויות בין יהודים לערבים ולמנוע הברחת נשק או את שימוש הלא חוקי בידי אנשי מחתרת יהודים. באותה העת פטרלו ברחבי הנמל בצורה לא חוקית אנשי אבטחה ממושים מפלוגה ז מגדוד המטה של הפלמ"ח, על מנת לאבטח את שלומם של כחמש מאות העובדים

36 לתיאור של הפעולה ראה למשל: ד' ניב, מערכות הארגון הצבאי הלאומי, ה, תל-אביב 1976, עמ' 85-86, וכן: וילסון (לעיל, הערה 12), עמ' 91.

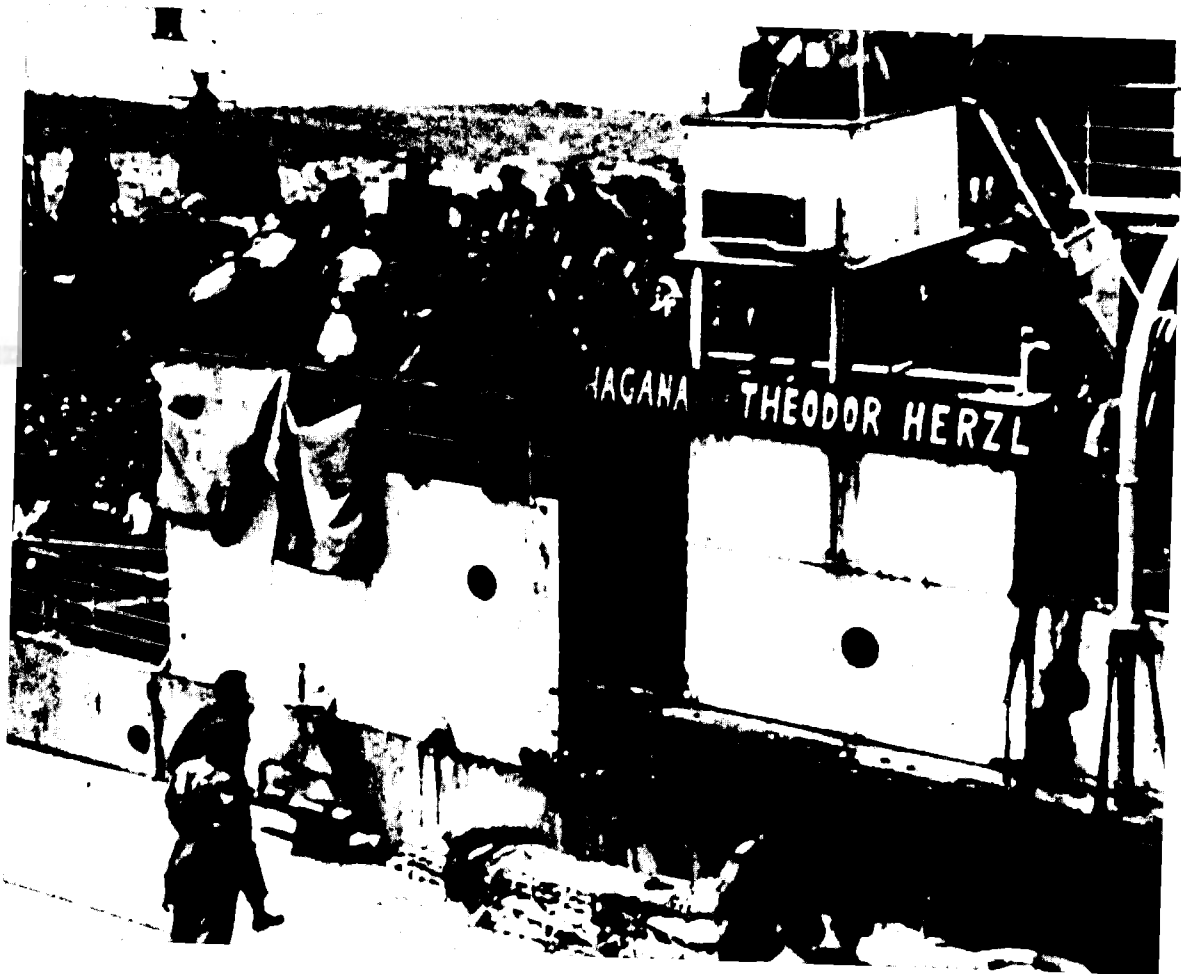
37 דברי הגנרל בולס מ-20 בינואר 1947 מופיעים ב-"6th Airborne Division Operations - Summary", תיקי הדיוויזיה.

היהודים במקום. ב־4 בפברואר 1948 נחשפו שני אנשי פלמ"ח חמושים שפעלו במקום. אחד הלוחמים (גדעון שפרן) נעצר בידי כוח בריטי, והאחר (נפתלי שלומוביץ) החל לברוח. סמל מן הדיוויזיה המוטסת לא היסס, פתח באש והרג את איש הפלמ"ח.³⁸

הבריגדה המוצנחת השלישית הופקדה על המרחב שמצפון וממזרח לחיפה. בגורת פעולתה נכללו בין היתר צפת, עכו, בית-שאן, טבריה, נצרת ושדה התעופה רמת-דוד. לבריגדה זו הוקצתה המשימה המורכבת של אבטחת החוף מצד היבשה וכן חסימת גבול הצפון - פעולות שנועדו למנוע את חדירתם לארץ של מעפילים בלתי לגאליים מן הים ומן היבשה.

בריגדה זו היוותה מרכיב חשוב במאבק שניהלו השלטונות הצבאיים הבריטיים כנגד המעפילים לארץ בקיץ 1947. אחד מרגעי השיא במאבקם של הצנחנים הבריטיים בהעפלה הבלתי לגאלית לארץ

האנייה 'תאודור הרצל' בחיפה תחת משמר בריטי

38 עדויות י' בן-נון וג' שפרן ראה אצל: ד' קורן, הטבח בבתי-החוקק והבטחון במקומות עבודה מעורבים בחיפה תש"ח, אפעל 1988, עמ' 56-60.

היה הפנייתם של מעפילי האנייה 'ציאת אירופה תש"ז' ('אקסודוס') לאניות הגירוש 'אושן ויגור' (Ocean Vigour), 'אושן רייוול' (Ocean Rival) ו'רנימד פארק' (Runymede Park), שנשלחו לפורט דה בוק בצרפת. על הצנחנים הוטל לשמור על המעפילים באניות הגירוש. בכל אנייה הוצבה פלוגה של למעלה מ-100 חיילים, שמפקדה היה הנציג הבכיר של השלטונות הבריטיים כלפי המעפילים.³⁹ על מנת להקל את פריסתה הנרחבת של בריגדה זו הועמדו תחת פיקודה הרגימנט הממוכן השלישי של חיל הספר העבר ירדני וכן יחידות ממוכנות של הדרגונים (King's Dragoon) וגדוד ממוכן 17/21 מחטיבת הרמחים (Lancers). יחידות אלו פעלו במעמד של יחידות נספחות (attached units), כאשר מפקד הדיוויזיה המוטסת השישית בתוקף היותו מפקד עוצבת השדה המרכזית בצפון הארץ פעל גם כמפקד הצבאי של צפון הארץ.

השתיקה של חיילי הבריגדה השלישית כתוצאה מן הפעילות המבצעית המגוונת שהוטלה עליהם ומן האחריות לתחום טריטוריאלי רחב היקף הביאה את הפיקוד הצבאי הבריטי להכרה שיש להקל עליהם. הוחלט להוציא את האחריות המבצעית לאזור הגליל העליון מידי הדיוויזיה המוטסת השישית ולהעבירה למפקדת חיל הספר בפיקוד הקולונל ג'ו האקט (Hackett).⁴⁰

בהתאם להנחיות הפיקוד הבריטי הוטל על חיל הספר העבר ירדני לקיים את החוק והסדר הציבורי באזור הנתון לפקודתו בשיתוף עם הרשויות האזרחיות ולמנוע הגירה לא חוקית והברחת כלי נשק מסוריה ולבנון לתחומי ארץ-ישראל.⁴¹

העברת הפיקוח הצבאי בגליל העליון המזרחי לידי כוחות עבר ירדניים, שנחשבו כעוינים ומסוכנים להתיישבות היהודית, עוררה חששות ביישוב. ברחבי הארץ נפתח מסע ציבורי מקיף בקריאה להחזיר את הכוחות הבריטיים ולסלק את חיל הספר מן האזור.⁴²

הדוח השבועי של מחלקת ביטחון השדה של הדיוויזיה המוטסת השישית מאוקטובר 1947 הדגיש כי הטרוניה הכללית שמשמיעים היהודים אינה מעידה דווקא על 'החיבה שהיהודים רוחשים לחיילים הבריטיים', אלא בעיקר על הערכתם להגנות של הבריטים וליושרם, ומנגד על פחדם של היהודים מן הערבים.⁴³

על רקע הסערה הציבורית שפרצה ביישוב היהודי הסביר הגנרל גורדון מקמילן (MacMillan), מפקד הכוחות הבריטיים בארץ-ישראל, את נימוקיו להוצאת ה'כלניות' מן הגליל העליון. בתזכיר מפורט למפקדת הצבא הוא הדגיש כי לצעדו היו שלוש סיבות עיקריות:

39 לדיון נוסף בסוגיית המאבק נגד ההעפלה הבלתי לגאלית ראה: נ' בוגנר, ספינות המרי: ההעפלה 1945-1948, תל-אביב 1993, עמ' 165; לפרשת המאבק באנייה 'חיים ארלוזורוב' ראה: שם, עמ' 226. יהודה צפתי, איש הפלמ"ח, ציין שהצנחנים הבריטים נחשבו אדיבים הרבה יותר מאנשי הצי, והם השתדלו להקל את העברת המעפילים לאניות הגירוש, הגישו להם מים וכיבודים בסיגריות. ראה ביומנו 27 בפברואר 1948, את"ה, 14/234.

40 וילסון (לעיל, הערה 12), עמ' 148.

41 פקודת ההקמה של 'אזור צבאי גבול' ראה: Directive to Colonel J.W. Hackett, 6 October 1947, PRO, WO 275/7/3.

42 וילסון (לעיל, הערה 12), עמ' 150; על המסע הציבורי ראה דיווחים בעיתונות היומית, למשל: הארץ ופולטיין פוסט, 13 באוקטובר 1947, עמ' 1.

43 מפקדת הדיוויזיה המוטסת השישית, יחידת ביטחון שדה 317. דוח 46 [טעות בהדפסה, צ"ל: 49], לשבוע שהסתיים ב-14 אוקטובר 1947, עמ' 2, סעיף 8, את"ה, 20/8א.

- א. ההצטמקות שחלה בעצמת כוח האדם של חיל המצב בארץ גרמה להרחבת תחומי הפעולה הנתונים לפיקוד מפקד הדיוויזיה המוטסת.
- ב. יחידות חיל הספר העבר ירדני נמצאו ממילא בבסיסים בגליל העליון המזרחי.
- ג. אימוניו וניסיונו המבצעי של חיל הספר הכשירוהו לתפקידי שמירה ופיקוח נייד במרחב הצפוני.⁴⁴

על מנת להפיג את חששות הציבור היהודי מפעילות עוינת של חיל הספר כנגד היישוב הדגיש הגנרל מקמילן כי יחידות הדיוויזיה המוטסת השישית המצויות באזור הגליל (למשל בנצרת, בטבריה ובנהריה) תוכלנה לחוש בתוך זמן קצר למקומות שבהם יפרצו עימותים. הוא הוסיף כי הוראות הפיקוד הבריטי שניתנו למפקד הדיוויזיה המוטסת השישית ולמפקד חיל הספר קבעו בבירור כי יש להשקיע כל מאמץ אפשרי כדי לכונן את הביטחון והאמון בקרב האוכלוסייה היהודית השוכנת לאורך הגבול ולשפר את מערכת הקשר בין מקומות שבהם יתרחשו תקריות לבין המפקדות הממונות; לשם השגת מטרות אלה יש לקיים ביקורי מפקדים בכל נקודות היישוב ולדאוג להפגנת נוכחות מתמדת.⁴⁵

אחרי החלטת החלוקה של עצרת האומות המאוחדות (בכ"ט בנובמבר 1947) מצאו עצמן יחידות חיל הספר מעורבות במשימות הביטחון השוטף באזור צבאי גבולי. ההרשאה לפעילות מבצעית זו התבססה על מכתב הסמכה שהעניק מפקד הדיוויזיה המוטסת השישית לפיקוד חיל הספר, ואשר בו אישור הפיקוד חיל הספר להפעיל כוחות בריטיים עד לסדר גודל של פלוגת חי"ר או פלוגה משוריינת, בלא להזדקק לאישור פעולה מוקדם מהמפקדה הממונה. בהנחיה נאמר כי מטרתה 'לאפשר לקיים את החוק והסדר באזור הנתון לפקודתך'.⁴⁶

באותה העת, קיץ-סתיו 1947, נערכה ראורגניזציה במבנה הדיוויזיה המוטסת. כל הפיקוד הבכיר הוחלף, יחידות משנה חדשות צורפו תוך מתן דגש להפעלת נשק פלוגתי מסייע ויחידות ממוכנות. תקן הדיוויזיה צומצם והבריגדה המוצנחת השלישית פורקה ומרבית מגויסיה שבו לאירופה ושותררו מן השירות. במסגרת ראורגניזציה זו שונה המבנה הפנימי הבטליוני האפייני לעוצבה מוצנחת, וקופח מעמדם של חיילי החי"ר לטובת יחידות ממוכנות או חיל רגלים משורייני. שינויים אלו הדגישו את אבדן צביונה הייחודי של הדיוויזיה השישית ככוח מוטס ונבחר בעל ניסיון קרבי ומסורת קרבית. הדיוויזיה הפכה לאגד לא מגובש של גדודים ממוכנים וחי"ר, כאשר מרבית חייליה היו מגויסים חדשים, חסרי הניסיון המבצעי וההילה של הצנחנים לוחמי מלחמת העולם השנייה.

המעורבות הטקטית של לוחמי הדיוויזיה המוטסת בראשית מלחמת העצמאות הבליטה אף היא את הממד הממוכן בפעילותה ואת אבדן ייחודה ככוח סער מובחר. שינוי תפיסתי זה ניכר בפעילות המבצעית במרחב הגליל העליון בשלהי 1947 ובראשית 1948. כוחות ממוכנים מהבריגדה המוצנחת

44 MacMillan's Dispatch, October 1947, pp. 1-2, para. 4-5; pp. 4-5, para. 8-14

45 ש.ם.

46 H.Q. 6A.B. [Airborne] Div[ision], Directive to Col. J.W. Hackett, Commanding T.J.F.F. from Commander 6. AB, DIV, 201 G(ops) 030830 December 1947, para. 1-2, PRO, WO 275/7/4

הראשונה עשו מאמצים להשליט סדר באזור זה, למנוע ניתוק דרכי התחבורה ליישובים היהודיים בצפון הארץ ובעיקר לבלום אלמנטים של כנופיות ולוחמים לא סדירים שחדרו מסוריה בשלבים הראשונים של מלחמת העצמאות ותקפו יישובים יהודים במרחב עמק החולה והגליל העליון.

בעקבות תקריות שפרצו בצפת ב־13 בדצמבר 1947 הופעלה פלוגה מבטליון הצנחנים השמיני מן הבריגדה המוצנחת הראשונה בצד מחלקה ממוכנת מחיל הספר בהשלטת הסדר הציבורי ברחבי העיר. אלמנטים אלו הופעלו בנסיבות דומות גם ב־21 בדצמבר 1947 וב־2 בינואר 1948, וסייעו לכוחות השיטור והמנהל הבריטי להשיב את הסדר הציבורי בצפת על כנו.⁴⁷

פעולת הגמול של הגדוד השלישי של הפלמ"ח בכפר חיסאס (18-19 בדצמבר 1947) גרמה לפגיעה נוספת במצב הביטחון בגליל העליון.⁴⁸ מספר ימים לאחר מכן העריכה מפקדת הדיוויזיה המוטסת השישית כי בעתיד הקרוב צפויות התקפות נרחבות ומאורגנות מתחומי לבנון וסוריה על יישוב או על מספר יישובים יהודיים המצויים בקרבת הגבול הצפוני.

על רקע האירועים הללו והחשש מהחמרה במצב הביטחון באזור הגדיר מפקד הדיוויזיה המוטסת השישית למפקד חיל הספר את משימותיו כדלהלן:

א. לקיים את החוק ואת הסדר באזורים הנתונים לפקודתו ובמיוחד בעמק החולה הצפוני.
ב. להוכיח לערבים וליהודים כאחד כי הממשלה לא תתיר להם שום פעולה העתידה להפר את השלום.

ג. לשמור על גבולות הארץ באזורו מפני הגירה לא חוקית והברחה של כלי נשק.

ד. למנוע או להתרועע כל התקפות נגד יישובים יהודיים בצפון עמק החולה מצד כוחות ערבים שיגיעו מעבר לגבול.⁴⁹

כדי להיערך לבאות אורגנה ביזמת מפקדת הדיוויזיה המוטסת במרחב הגליל העליון חטיבה אופרטיבית שנתבססה על גדוד הצנחנים הראשון, גדוד ממוכן רמחים 17/21 ויחידות נוספות של הנדסה, נ"ט ומרגמות. חטיבה זו נועדה להיות גוף טקטי נייד ויביל בעל יכולת התקפית, לשם התערבות מהירה ומניעת פגיעה בהתיישבות היהודית באזור החולה.

הערכות הפיקוד הבריטי בדבר ההסלמה הצפויה באזור הגליל העליון נתממשו כאשר תקפו אנשי כנופיות וגורמים לא סדירים שחדרו לארץ מסוריה את הקיבוצים דן וכפר-סאלד (9 בינואר 1948) ואת שמיר ולהבות-הבשן (13 בינואר 1948). ההתקפות הללו אורגנו בידי השיח' מחמוד פעור כתגמול על פעולות הפלמ"ח בחיסאס. להדיפת התוקפים הופעלו יחידות ממוכנות תחת פיקוד הדיוויזיה המוטסת, ובמיוחד גדוד רמחים 17/21.⁵⁰

47 וילסון (לעיל, הערה 12), עמ' 158-159, וראה: שם, נספח N, יומן אירועים ספטמבר 1945-מאי 1948, עמ' 268-269.

48 על השפעת הפעולה על מצב הביטחון ביישובי הגליל העליון בשלבים הראשונים במלחמת העצמאות ראה למשל: א' בן-אליעזר, דרך הכוונת: היווצרותו של המיליטריזם הישראלי 1936-1956, תל-אביב 1995, עמ' 233.

49 H.Q. 6A.B. [Airborne] Div[ision], Directive to Col. J.W. Hackett, 24 December 1947, p. 1, para. 1-2, PRO, WO 275 7/7; מפקדת הדיוויזיה המוטסת השישית סיכום מודיעין שבועי נכון ל-2 בינואר 1948 (לעיל, הערה 43).

50 בן-אליעזר (לעיל, הערה 48); וילסון (לעיל, הערה 12), עמ' 158-159.

ב־18 בפברואר 1948, על רקע פיגוי יחידות הצבא הבריטי מן הארץ, הכריז הפיקוד הצבאי הבריטי על העברתה של הדיוויזיה המוטסת השישית מן הארץ. לשם אבטחת הסדר הציבורי ולהכנת הפיגוי הוקמה מפקדה צבאית אחראית, אשר בפעולותיה השתלבו הכוחות מהדיוויזיה המוטסת שלא פונו באותה עת מן הארץ. במהלך אפריל 1948 שבו לאירופה יחידות הדיוויזיה המוטסת הנותרות ומפקדתה כחלק מתהליך התפנותם של הגייסות הבריטיים מארץ־ישראל לקראת תום המנדט הבריטי. עם עזיבתה את הארץ פוזרה היחידה הנבחרת, ורבים ממפקדיה הועברו לדיוויזיה המוטסת השש־עשרה (איחוד של הדיוויזיה הראשונה והשישית), המבנה המוטס החדש שהוקם בצבא הבריטי לקראת אתגרי העתיד ברחבי האימפריה הבריטית בעידן הדקולוניזציה.

ניסיון הפעלתה של הדיוויזיה המוטסת השישית בארץ־ישראל בתקופת דיונו הבלטי את חוסר יכולתה של עוצבת הסער לפעול בצורה יעילה על בסיס תפיסת לוחמה לא מוכרת, כשהיא נתונה להגבלות ואילוצים מצד השלטונות האזרחיים. דווקא בשלהי תקופת המנדט, כאשר העוצבה המוצנחת איבדה את ייחודה המקצועי ופעלה בהדגשים ממוכנים, סייעה מעורבותה הטקטית, בתיאום עם כוחות גוספים, להשלטת הסדר הציבורי בצפונה של ארץ־ישראל.

